

ŁUKASZ MALINOWSKI

MAŁY
PRZEWODNIK
PO HISTORII
POLSKI

11. ZŁOTY WIEK

*To nie jest prawda, że Jaś interesuje się tylko rycerzami. Bardzo ciekawi mnie też polska kultura. Dużo się w niej działo właśnie w XVI wieku, który został później nazwany **złotym wiekiem kultury polskiej**.*

Odrodzenie kultury i sztuki

Renesans – to słowo jest tutaj kluczowe, a oznacza „odrodzenie”. Był to prąd, który chciał w całej Europie odrodzić kulturę. To nie tak, że wcześniej tej kultury i sztuki w Polsce nie było. Budowano przecież wysokie kościoły i potężne zamki, a kronikarze spisywali dzieje naszego państwa. W XVI wieku ludzie doszli jednak do wniosku, że te potężne budowle, które ich otaczały, są zbyt ciężkie, trochę ponure i po prostu wyszły z mody.

Renesansowy Wawel

Mieszczanie chcieli budować bardziej nowocześnie, a malarze i rzeźbiarze szukali nowych inspiracji dla swoich dzieł. Dla wszystkich wzorem stała się sztuka i architektura starożytnego Rzymu. Przykład szedł oczywiście z góry. To królowie i dwór zapoczątkowali nową modę w kulturze. Jagiellonowie postanowili, że nie chcą już dłużej mieszkać w średniowiecznym zamku, zatrudnili więc budowniczych z Włoch i rozkazali przerobić Wawel na pałac. Prace udały się znakomicie, o czym sami możecie się przekonać, zwiedzając Kraków. Obecny wygląd Wawel zawdzięcza właśnie szesnastowiecznej przebudowie. Na pewno zrobiło się tam przestronniej, widniej (bo zrobiono więcej okien) i przytulniej. Na ścianach zawisły arras (które bardzo przypominają dywany), a sufity i schody zyskały bogate zdobienia.

Inni możni, rycerze, a nawet kupcy poszli śladem króla i również odnawiali swoje domy w stylu renesansowym. Na rynku krakowskim powstały sukienice, przeznaczone dla handlarzy suknem (czyli materiałem, z którego szyto drogie stroje). Z Włoch przyjeżdżało do naszego

Zamek Królewski na Wawelu, widok od dziedzińca na renesansową architekturę. Fot. Wikimedia Commons, licencja CC

kraju coraz więcej budowniczych i artystów. Wszystko to było możliwe, bo jak wspominała to już moja siostra, Polska Jagiellonów należała do bogatych europejskich mocarstw.

Literatura w języku ojczystym

Ale ten XVI wiek jest nazywany **złotym** nie tylko z powodu przemian w budownictwie i sztuce. Ważniejsze nawet rzeczy działy się w literaturze, bowiem w końcu zaczęto pisać w **języku polskim!** Nie myślcie jednak, że ludzie w średniowieczu nie znali naszego języka. Wszyscy posługiwali się nim na co dzień od czasów pierwszych Słowian, ale zazwyczaj pisali tylko w języku łacińskim. Taka była po prostu moda, zaczerpnięta przez nas z Europy Zachodniej.

Choć już w XIV i XV wieku pojawiły się pierwsze teksty spisane po polsku (na przykład pieśń **Bogurodzica**), to jednak dopiero w renesansie nastąpił przełom. Jego symbolem są słowa **Mikołaja Reja: Polacy nie**

Jan Matejko, Jan Kochanowski nad zwłokami Urszulki. Poeta poświęcił zmarłej Urszulce cykl trenów, czyli wierszy żałobnych, które są uznawane za jedno z najpiękniejszych wierszy w polskiej literaturze. Fot. Wikimedia Commons, licencja public domain

gęsi, też swój język mają. Mikołaj Rej był znakomitym poetą i zaśląnął tym, że swoje utwory pisał właśnie w języku polskim, dlatego został później nazwany „ojcem literatury polskiej”. Inny sławny poeta tego okresu to **Jan Kochanowski**, autor słynnych psalmów i fraszek. Z kolei **Łukasz Górnicki** był niezrównanym twórcą prozy w naszym języku. Po-

Złoty wiek to okres, który obejmuje cały XVI wiek. Na terenie obojga narodów Polski i Litwy żyło wówczas 11 milionów ludzi, co było ewenementem na skalę europejską. Rozwój gospodarczy sprzyjał rozwojowi kulturalnemu.

Humanizm – główny pogląd w epoce renesansu, w którym na pierwszym planie był człowiek i jego rozwój.

Reformacja – nurt religijny i społeczny mający na celu odnowę chrześcijaństwa. Jej przedstawicielem był niemiecki ksiądz Marcin Luter, twórca luteranizmu – odłamu chrześcijaństwa. Przyczyną reformacji była niezgoda na zachowanie oraz dogmaty Kościoła katolickiego, które generowały duże nadużycia, jak np. handel odpustami. Obok luteranizmu popularnymi odłamami chrześcijaństwa są do dziś kalwinizm i anglikanizm.

lacy bardzo się też zainteresowali historią. Jeszcze w XV wieku wielką kronikę Polski napisał **Jan Długosz**, nazwany później „ojcem polskiej historiografii” (historiografia to pisanie o historii). W XVI wieku jego dzieło kontynuował Marcin Kromer i Marcin Bielski.

Wynalezienie druku

Renesans to także przełom w nauce i technice. Szczególnie ważne było wynalezienie druku. Wyobraź sobie, że wcześniej pisano tylko ręcznie, gęsim piórem na pergaminie (zwierzęca skóra) lub na papierze! Takie książki bardzo długo powstawały i były drogie. Druk wszystko zmienił. Można było teraz szybko wydrukować kilka kopii tej samej książki, dzięki czemu więcej ludzi mogło ją przeczytać. Rozrastały się więc biblioteki i coraz więcej ludzi zaczęło się kształcić. Już w XIV wieku powstała **Akademia Krakowska**, czyli pierwszy polski uniwersytet, jeden z najstarszych w Europie. W XV i XVI wieku uczyło się na nim wielu słynnych ludzi, między innymi **Mikołaj Kopernik**. Warto o nim pamiętać, bo to on, jako pierwszy udowodnił, że to ziemia krąży wokół słońca, a nie odwrotnie! Wywołało to prawdziwą rewolucję w świecie nauki.

CZY WIESZ, ŻE...

- W przeciwieństwie do krajów Europy zachodniej, których władcy dążyli do władzy całkowitej, w Polsce rozwinęła się demokracja szlachecka. Szlachta utożsamiała się z krajem, w którym mieszkała, oraz wpływała na jego losy, np. decydując o władcy.
- W tym wieku do Polski napłynęło dużo Żydów, szukając w kraju schronienia przed prześladowaniami, jakie ich spotkały w Europie zachodniej. Wraz z rozwojem miast, stawali się nieodłącznym ich elementem ze swoją kulturą i działalnością gospodarczą. Od czasów króla Kazimierza Wielkiego otrzymywali przywileje osadnicze. Żydzi byli także zarządcami majątków szlachty, prowadzili karczmy, gorzelnie i handel jarmarczny.
- W XVI wieku coraz bardziej pogarszała się sytuacja chłopów na skutek zwiększenia obciążeń pańszczyźnianych, a więc pracy przymusowej na rzecz właścicieli majątków ziemskich. Pańszczyzna prowadziła do ubóstwa chłopów.

DAWNIEJ TO BYŁO

SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ

Stowarzyszenie
„Wspólnota Polska”

CENTRUM DOSKONALENIA
NAUCZYCIELI
EDUKACYJNEGO, WARSZAWA POLSKA

MUZEUM
POCZĄTKÓW
PAŃSTWA
POLSKIEGO
W GNIEZNE